

УДК 378.091.313: 069

НАТАЛІЯ ПУСЕПЛІНА
(Полтава)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ МУЗЕЇВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Розглянуто проблему проектної діяльності в освітньо-виховній роботі музеїв, визначені організаційно-педагогічні умови її реалізації.

Ключові слова: *проектна діяльність, освітньо-виховна робота, навчальні музеї, організаційно-педагогічні умови.*

Перебудова національної вищої школи потребує розв'язання багатьох завдань, серед яких важливе місце належить проблемі формування педагогічних кадрів. Модернізація сучасної системи освіти у світлі європейської інтеграції, перехід з предметного на особистісно-орієнтоване навчання відповідає

новому розумінню ролі людського фактора в соціально-економічному житті і потребує суттєвих змін у системі підготовки сучасного вчителя. Замовлення суспільства на підготовку освічених, творчих і самостійно мислячих, конкурентоспроможних фахівців не може бути успішно виконане без модернізації фахової підготовки майбутніх педагогів, зокрема, застосування проектної діяльності у музейно-педагогічній роботі вишу, оскільки вона дає змогу набутти особистісний досвід культури спілкування і співпраці, самореалізуватися у виконанні творчих завдань, активізує навчальну та наукову діяльність.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що, починаючи з 90-х років ХХ століття, метод проектів став предметом численних теоретичних і прикладних досліджень і розглядається, по-перше, із загальнопедагогічних наукових позицій (В. Гузєєв, Н. Кисельова, І. Колесникова, М. Морозова, О. Новіков); по-друге, з точки зору методики його реалізації (Л. Масол, Н. Матяш, С. Полат, Г. Сазоненко). Ученими також досліджувалися проблема ролі методу проектів у контексті особистісно зорієнтованого навчання (О. Блохін, І. Джужук); його функцій як засобу формування ключових компетентностей (Н. Пахомова, О. Чуракова), й активізації пізнавальної діяльності та розвитку творчих здібностей (Г. Голуб, О. Гребеннікова, Н. Замошнікова, Т. Шевцова).

Аналіз педагогічної та музеєзнавчої літератури засвідчує недостатнє розкриття потенційних можливостей проектної діяльності у системі вищих навчальних закладів, зокрема використання в освітньо-виховній роботі музеїв.

Метою статті обрано виявлення організаційно-педагогічних умов використання проектної діяльності у роботі музеїв вишу.

Об'єктом дослідження є освітньо-виховна робота музеїв вищих педагогічних закладів освіти.

Предметом дослідження – реалізація проектної діяльності у системі підготовки майбутніх учителів засобами музею.

Метод проектів зародився в першій третині ХХ сторіччя, відображуючи підхід до освіти американського педагога Дж. Дьюї. Уперше був узагальнений американським психологом В. Кілпатріком. Відтоді метод проектів набуває значного поширення й активно використовується у світовій педагогічній практиці як освітня технологія. У навчально-виховному процесі Дж. Дьюї дотримувався теорії і методики навчання, згідно з якою роль учителя полягає у керівництві самостійною діяльністю учнів і пробудженням їх допитливості. З цієї причини в Чиказькій експериментальній школі-лабораторії пріоритет надавався саме активним методам організації навчальної діяльності: проблемному, пошуковому, методів відкриттів, спостереженню та дослідам, а основною формою організації навчання стали інтегровані заняття, де поєднувалися теоретичні знання і практична діяльність [6, с. 81].

У 1960-70-х роках у США було створено модель навчання «Школа майбутнього», де використовувався метод проектів – заняття за індивідуальними планами під керівництвом учителя. Цю ідею широко використовували вчені-педагоги та практики Франції у 1970-80-х роках [4, с. 8].

У дорадянській Росії метод проектів уперше реалізував на практиці видатний педагог С. Шацький, який розглядав різнобічну трудову діяльність як основний спосіб організації виховання.

Аналіз методу проектів як системи навчально-виховної роботи дає змогу стверджувати, що він відіграє значну роль у вирішенні проблеми оновлення педагогічного процесу. Це, перш за все, стосується виховання в учнів та сту-

дентів самостійності, ініціативи, творчих здібностей, активізації продуктивних методів навчання та його організації.

Оскільки, пріоритетними завданнями роботи музею педагогічного закладу освіти є сприяння вдосконаленню педагогічного процесу навчальних закладів: розширення і поглиблення загальноосвітньої та професійної підготовки учнівської та студентської молоді засобами позакласної, позашкільної, аудиторної та позааудиторної роботи; розвиток творчості, інтересів до пошукової, краєзнавчої, науково-дослідної, художньо-естетичної та природоохоронної роботи; формування у молодого покоління розуміння нерозривного взаємозв'язку минулого, сучасного і майбутнього України; впровадження нових форм роботи за інтересами [5], використання проектної діяльності є актуальним, і дає змогу реалізації потенціалу музею як центру культурно-освітнього простору, утілюючи світоглядні, ідеологічні позиції і соціокультурні потреби особистості та суспільства.

Проектна діяльність у освітньо-виховній роботі музеїв вищих педагогічних закладів повинна будуватися з урахуванням інтересів студентів і учнів, їх вікових, індивідуальних особливостей та професійної спеціалізації, з використанням різних форм та методів роботи, з виявленням у культурно-історичній спадщині рідного краю яскравих фактів, які б могли формувати у них позитивне емоційне ставлення до знань, ідей світоглядного характеру. Історія, культура, мистецтво, національна символіка, традиції і звичаї є тими невичерпними джерелами, на основі яких систематично й послідовно має формуватися духовний світ особистості у процесі проектної діяльності у музейному середовищі. Це дозволяє розвивати пізнавальні інтереси майбутніх учителів, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Вирішення проблеми методом проектів передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних засобів навчання та виховання, а з іншого, необхідність інтегрування знань і вмій із різних сфер науки, техніки, культури тощо. Отже, проектна технологія передбачає системне і послідовне моделювання вирішення проблемних ситуацій, які потребують від учасників навчального процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розробку оптимальних шляхів їх створення, обов'язковий захист і аналіз результатів.

Проектна діяльність у роботі музеїв педагогічного вишу здійснюється поетапно, проте не можна розглядати її як чіткий алгоритм, оскільки це процес творчий та багатогранний. Виділяємо основні складники цього процесу.

Цільовий – містить мету, завдання і принципи практичної реалізації. Метою є формування професійної готовності реалізації виховання засобами музейно-педагогічної діяльності, яку визначаємо як вид педагогічної діяльності – послідовну, системно організовану, науково обґрунтовану, цілеспрямовану творчу суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача і студента, педагога й учня, спрямовану на забезпечення єдності урочної, позакласної і позашкільної, аудиторної і позааудиторної роботи для виховання, навчання, розвитку особистості в умовах музейного середовища.

Основними завданнями проектної діяльності в освітньо-виховній роботі музеїв вишу є: по-перше, реалізація освітньо-виховного і науково-дослідницького потенціалу музею у процесі формування особистості майбутнього вчителя; по-друге, забезпечення єдності виховання, навчання і розвитку особистості педагога в умовах музейного середовища; по-третє, формування професійно-компетентного вчителя. На кожному з етапів проектної діяльності слід

керуватися комплексом принципів, які забезпечують оптимальну реалізацію мети і завдань: суб'єктності, гуманізації, цілісності, стимулювання до самовиховання, актуальності, опори на позитивне, поєднання теорії і практики, самостійного вибору, культуровідповідності, систематичності, наступності, доступності, наочності, науковості.

Мотиваційний складник проектної діяльності зумовлюється необхідністю забезпечення інтересу до засвоєння та використання музейно-педагогічного потенціалу у виховній роботі, оскільки від цього залежить свідомо цілеспрямована самостійна діяльність студентів, ефективність усього педагогічного процесу. Варто підкреслити особливу роль педагога: його педагогічну майстерність, вміння емоційно, переконливо і цікаво представити музейно-педагогічну діяльність як багатогранний засіб виховання на засадах відродження національних традицій, піднесення загальнолюдських цінностей, діалогу культур і поколінь.

Змістовий – розкриває: виховний напрям (формування музейної і загальної гуманітарної культури, планетарного та професійно-педагогічного мислення, цілісної картини світу, високої моральної самосвідомості, національної ментальності майбутнього вчителя, здатності сприймати міжкультурні відмінності тощо), навчальний напрям (актуалізація значення музейно-педагогічної діяльності в сучасному освітньо-виховному закладі; засвоєння основних теоретико-методологічних засад музейно-педагогічної діяльності; вивчення теорії та практики музейно-педагогічної діяльності у вітчизняному і зарубіжному освітньому досвіді; ознайомлення з напрямками та формами навчально-виховної роботи шкільних музеїв різних профілів тощо), науково-дослідницький напрям (фондова, експозиційна робота; опрацювання матеріалів музею, їх систематизація; вивчення й узагальнення досвіду музейно-педагогічної діяльності навчальних закладів регіону, тощо).

Операційно-процесуальний містить основні методи, форми і засоби, зокрема, демонстрації та ілюстрації. Демонстрація дозволяє представити приклади реалізації теоретико-методичних засад музейно-педагогічної діяльності в реальних умовах. При цьому використовуємо як демонстрацію в умовах музейного середовища (показ музейних предметів, фрагменти екскурсій, експозиційні та виставкові матеріали), так і віртуальну демонстрацію з використанням мультимедійних засобів (аудіовізуальна апаратура, ресурси мережі Інтернет). Вправи, практичні та лабораторні методи забезпечують формування практичних умінь та навичок використання музейно-педагогічної діяльності у процесі виховання учнів. Виконання усних і письмових вправ забезпечує розвиток мовної культури педагога, логічного мислення, пам'яті, уваги та пізнавальних можливостей особистості, сприяє закріпленню знань, формуванню необхідних умінь і навичок їхнього застосування. Використовуємо вправи: емоційного викладу матеріалу, визначення мети та завдань екскурсії, заходу, презентації тощо; добору основних шляхів і засобів реалізації виховного впливу в залежності від їхньої форми й призначення, віку школярів; усного та письмового опису музейного предмета тощо. Реалізацію здобутих знань, сформованих вмінь і навичок у практичній діяльності забезпечує комплекс активних та інтерактивних практичних методів навчання: дидактична гра, аналіз конкретних ситуацій, розв'язування проблемних завдань (ситуаційне навчання), «інтелектуального штурму». Екскурсія – основна форма освітньо-виховної діяльності музейно-педагогічного комплексу вищого навчального закладу, сутність якої полягає в комплексному (візуальному, вербальному, емоційному) сприйманні наочних об'єктів з метою інтелек-

туального, естетичного і духовного розвитку особистості. Ця форма стимулює пізнавальну активність, інформаційно збагачує, забезпечує виховний вплив, з іншого, наочно представляє використання теоретичних положень музейно-педагогічної діяльності у практиці, сприяє формуванню вмінь і навичок освітньо-виховної діяльності в музейному середовищі, надає можливість студентам самостійно реалізувати творчий підхід у розробці й практичному проведенні екскурсії для учнів, учителів, студентів, учасників різних освітньо-виховних і наукових заходів. Презентацію використовуємо з метою представлення й актуалізації творчого доробку педагогів, науковців, студентів, музейних працівників у галузі музейно-педагогічної діяльності.

Контрольно-регулятивний компонент проектної діяльності у музейному середовищі забезпечує зворотній зв'язок між суб'єктами педагогічного процесу (студентами, викладачем, музейними працівниками, вчителями, учнями), а також поточний контроль із метою адаптації матеріалу у відповідності до актуального рівня знань, умінь і навичок майбутніх учителів.

Оцінювально-результативний – відображує результат проектної діяльності у освітньо-виховній роботі музеїв вишу та забезпечує ефективне використання їх потенціалу у виховній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

Необхідним чинником забезпечення ефективності проектної діяльності у освітньо-виховній роботі музеїв вищих педагогічних закладів є створення відповідних організаційно-педагогічних умов. Серед основних із них виділяємо: 1) наявність суб'єкт-суб'єктних відносин; 2) єдність навчальної і виховної роботи; 3) творча активність та цілеспрямована підготовка організаторів та координаторів музейно-педагогічної діяльності.

У сучасних умовах, оскільки підґрунтям реформування освітньої галузі є збереження індивідуальності людини, її унікальності, різнорівневості в здібностях і можливостях, інтересах та прагненнях суб'єкт-суб'єктні відносини потребують подальшого сприйняття й усвідомлення їх на практичному рівні. Завдяки суб'єкт-суб'єктним відносинам студент усвідомлює сенс власного життя і діяльності, визначає особистісну траєкторію розвитку, розробляє і реалізує плани на майбутнє. Наявність суб'єкт-суб'єктних відносин як основи ефективності культурно-дозвілдової діяльності студентів педвишу розглядаємо як «визначальну педагогічну категорію, першооснову і головну умову повноцінного виховання особистості» [3, с. 135]. Актуалізація цієї проблеми зумовлена такими чинниками: по-перше, подальшим зростанням людського фактора, стрімким переходом від індустріального до інформаційного суспільства; по-друге, демократичними тенденціями і процесами, реалізацією національного проекту «Відкритий світ», системи національного патріотичного виховання; по-третє, завданням побудови максимально індивідуалізованої виховної й освітньої траєкторії учня, створення і використання сучасного педагогічного середовища; по-четверте, необхідністю розроблення й оперативного впровадження інноваційних, практико-орієнтованих результатів педагогічної науки, технологій і перевіреного взірцевого досвіду вчителів [1].

А. С. Макаренко писав: «...Виховує все: люди, речі, явища, але на першому місці – батьки і педагоги. З усім складним світом оточуючої дійсності дитина входить у безкінечне число відносин, кожні з яких неодмінно розвиваються, переплітаються з іншими відносинами, ускладнюються фізичним і моральним зростанням самої дитини ... Увесь цей «хаос» не піддається начебто ніякому обліку, проте він створює в кожен даний момент певні зміни в особистості ди-

тини. Спрямувати цей розвиток і керувати ним – завдання вихователя ...». Розвиваючи вчення А. С. Макаренка. В. О. Сухомлинський підтвердив і показав, що виховання є не лише формування певних якостей особистості, а навчання – не проста передача знань, а світ складних людських взаємин [3, с. 14].

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття доктором педагогічних наук, професором А. М. Бойко була доведена фундаментальність ідеї відносин для педагогічного процесу всіх типів навчально-виховних закладів, а сам феномен «відносини» був обґрунтований як усезагальна, родова, вихідна категорія педагогіки. Проаналізувавши методолого-теоретичні і методичні підходи багатьох дослідників до феномену відносин між учасниками навчально-виховного процесу (І. Бех, В. Білоусова, О. Гордін, О. Киричук, В. Коротов, Б. Лихачов та інші), вчена науково обґрунтовує виховуючі відносини як спеціально організовану суб'єкт-суб'єктну, морально-естетичну, педагогічно доцільну взаємодію всіх суб'єктів педагогічного процесу, спрямовану на досягнення мети виховання, зумовлену соціально і психологічно всією системою прийнятих у суспільстві національних і загальнолюдських цінностей, що відповідає певному періоду його розвитку [1, с. 135]. Цілком поділяючи наукові підходи А. Бойко, вважаємо, що саме цілеспрямоване формування суб'єкт-суб'єктних виховуючих відносин у проектній діяльності забезпечує оптимальний рівень взаємодії на основі врахування особистісних якостей і потреб учасників навчально-виховного процесу, створює передумови для побудови траєкторії розвитку творчої індивідуальності, фахового зростання та усвідомленого прагнення до професійного самовдосконалення в сфері виховуючої діяльності. Гуманізація відносин студента й викладача передбачає насамперед побудову такої педагогічної технології, яка б забезпечила не лише високу якість знань, а й свідомий вибір духовних цінностей і формування на цій основі особистісно- і громадянсько-ціннісних орієнтирів; використання інтерактивних методів і форм, які б стимулювали самодіяльність і творчість, регулювання процесу взаємодії засобами пізнання і самопізнання, організації та самоорганізації, контролю і самоконтролю.

У контексті нашого дослідження єдність навчальної і виховної роботи розглядаємо як один із найважливіших засобів забезпечення комплексного і різнобічного становлення, виховання і розвитку особистості майбутнього вчителя. Таким чином, цілісний педагогічний процес через інтеграцію навчання і виховання сприяє формуванню єдиної системи професійно спрямованих знань, умінь і навичок, і, на їх основі мотивації, стимулів діяльності, світогляду та ідеалів і переконань особистості фахівця. При цьому єдність навчально-виховної діяльності у системі вищої педагогічної освіти набуває особливого значення, оскільки успішна реалізація виховного впливу передбачає як бездоганне володіння професійними знаннями, вміннями й навичками, так і високі особистісні якості майбутнього вчителя.

Творча активність та цілеспрямована підготовка організаторів та координаторів музейно-педагогічної діяльності є результатом інтеграційної діяльності усіх суб'єктів педагогічного процесу вищого навчального закладу, об'єднаних спільною метою підготовки компетентного вчителя на рівні сучасних вимог. У контексті дослідження проблеми, стрижневим елементом такої підготовки є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, спрямована на формування професійної компетентності майбутнього вчителя у галузі виховної діяльності. Враховуючи науковий досвід А. Бойко, надаємо особливого значення діагностиці, визначенню виховних можливостей, вивченню потреб і мотивів суб'єктів діяльності. Це до-

зволяє об'єктивно реалізувати можливості педагогічного закладу освіти забезпечувати та здійснювати корекцію навчально-виховного процесу у відповідності до поставлених завдань і потреб сучасної вищої школи.

Отже, за результатами науково-педагогічного аналізу необхідними педагогічними умовами забезпечення ефективності проектної діяльності в освітньо-виховній роботі музеїв педагогічних вишів є: наявність суб'єкт-суб'єктних відносин; єдність навчальної і виховної роботи; творча активність та цілеспрямована підготовка організаторів та координаторів музейно-педагогічної діяльності.

Таким чином, виховання творчої, ініціативної, національно свідомої особистості вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би відтворював історію, мистецтво, культуру, традиції, забезпечував можливості постійного духовного та професійного самовдосконалення особистості, піднесення її інтелектуального й культурного потенціалу, що реалізується у використанні проектної діяльності музеїв.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці тематичних проєктів до спецкурсу «Музейно-педагогічна діяльність як комплекс засобів підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи у загальноосвітній школі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бойко А. М.* Виховання людини: нове і вічне: методолого-теоретичний і практичний коментар / *А. М. Бойко*. – Полтава : Техсервіс, 2006. – 568 с.
2. *Бойко А. Н.* Теория и методика формирования воспитывающих отношений в общеобразовательной школе / *А. М. Бойко*. – К. : Вища шк., 1991. – 266 с.
3. *Бойко А. М.* Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання: монографія / *А. М. Бойко*. – Полтава : Полт. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, 2011. – 384 с.
4. Вчимося проектувати (Спецвипуск) // Завуч. – 2004. – № 6. – С. 1-48.
5. Закон України «Про музеї та музейну справу» // Голос України. – 1995. – 17 серп.
6. Развитие исследовательской деятельности учащихся : метод. сборник. – М. : Народное образование, 2001. – 272 с.

НАТАЛИЯ ПУСЕПЛИНА

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ МУЗЕЕВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Рассмотрена проблема педагогических особенностей проектной деятельности в учебно-воспитательной работе музеев, выявлены организационно-педагогические условия ее организации.

Ключевые слова: *проектная деятельность, образовательно-воспитательная работа, учебные музеи, организационно-педагогические условия.*

NATALIA PUSEPLINA

REALIZATION OF PROJECT ACTIVITY IN EDUCATIONAL WORK OF MUSEUMS OF THE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Order of society on preparation of well-educated, creative and competitive specialists cannot be successfully performed without modernisation of professional training of future teachers, in particular, application of project activity in museum-pedagogical work of the higher educational establishments, as they give an opportunity to obtain experience of culture of communication and collaboration, self-realize in execution of creative tasks, activate educational and scientific activity.

Project activity in educational work of museums of the higher pedagogical establishments must be built taking into account interests of students, their age-related, individual features and professional specialization, with usage of different forms and methods of work, with an exposure of bright facts in the cultural and historical inheritance of native place, which would form for them positive emotional attitude toward knowledge, ideas of worldview nature.

Its main components are:

Special purpose – contains purpose, tasks and principles of practical realization.

Motivational component is predetermined by the necessity of providing interest in mastering and usage of museum-pedagogical potential.

Semantic component – exposes: upbringing direction (forming museum and general humanitarian culture, planetary and professionally-pedagogical thought, high moral consciousness, national mentality of a future teacher etc.), educational direction (actualization of importance of museum-pedagogical activity in modern educational establishment; acquaintance with directions and forms of work of school museums etc.), scientifically-research direction (fund, expository work and others).

Operation-judicial component contains basic methods, forms and facilities of activity.

Control-regulative component provides a feed-back between subjects of the process.

Estimate-effective component – represents the result of project activity in educational work of museums of the higher pedagogical establishments and provides the effective usage of their potential in educational work.

Creation of corresponding organisational pedagogical conditions is the necessary factor of providing efficiency of project activity in educational work of museums of the higher pedagogical establishments. Among main of them we select: 1) presence of subject-to-subject relations; 2) unity of educational and upbringing work; 3) creative activity and purposeful preparation of organizers and coordinators of museum-pedagogical activity.

Thus, education of creative, initiative, nationally conscious personality requires filling of all links of educational process with sense, which would reproduce history, art, culture, traditions, provide possibilities of permanent spiritual and professional self-perfection of personality, presentation of his/her intellectual and cultural potential which will be realized in the usage of museums' project activity.

Keywords: *project activity, educational work, educational museums, organizational pedagogical conditions.*

Одержано 2.09.2014, рекомендовано до друку 20.09.2014.